

Študentka: **Ana Reberc**
Študijski program: Primerjalni študij idej in kultur
Modul: Kulturna zgodovina
Delovni naslov doktorske disertacije:

Krohotaње množic: etnografija stand up komedije v Sloveniji

Predlagana mentorica: doc. dr. Martina Bofulin

Povzetek predstavitve v okviru Samostojnega raziskovalnega dela I.:

Doktorska disertacija se ukvarja z družbenim fenomenom stand up komedije kot izhodiščem za motrenje širših družbenih procesov vzpostavljanja skupnega konteksta, ki izziva smeh, in struktur v polju kulturne produkcije, ki o(ne)mogočajo tovrstno nastopanje. Stand up komedija se v slovenskem prostoru začne postopoma razvijati v 90. letih prejšnjega stoletja, danes pa predstavlja priljubljeno obliko množične zabave. Od samega nastanka je umeščena v določene produkcijske pogoje in pogoje dela v kulturnem sektorju, ki so spremenljivi skozi čas in sami v odvisnosti od širših družbenih struktur. Znotraj tega horizonta se nahaja uprizoritev stand up komedije kot specifična družbena situacija, v kateri ključno vlogo igrajo nastopajoči, občinstvo, posredovana vsebina in prizorišče. V raziskavi uporabljen etnografski pristop bo omogočil odgovarjanje na vprašanja kaj nas pripravi do smeha in kako ustvarjamo pogoje, v katerih se lahko smejimo skupaj.

Osredotočenost bo na analizi vsebine uprizoritev in njihove relacije do (samo)pozicioniranja nastopajočih v celotnem procesu dela stand up komedije in njihove umeščenosti v polje kulture kot tudi skozi uprizoritev vzpostavljene družbene situacije v kateri občinstvo ni v pasivni vlogi, temveč soustvarja uspešnost izvedbe. Občinstvo mora namreč za dekodiranje šaljive zgodbe in porajanje (množičnega) afektivnega odziva (najpogosteje smeha) biti popolnoma prepleteno z družbenim in zgodovinskim kontekstom šale in šaljivca. Potreben je torej med udeleženi deljen kontekst šaljenja (vključno z družbenimi izkušnjami ter kulturnimi regulacijami) in kontekst v šali (tematike, jezik, tarče šal), da bo ta lahko dekodirana. Razumevanje šal, kot tudi njihova forma in vsebina, je kontekstualno, kulturno-zgodovinsko določeno, saj so šale simultano del in refleksija družbene strukture, katere del so. Da je torej vzpostavljena potencialnost množično smešnega, mora obstajati z opomenjanjem preteklosti (ali splošneje časovne komponente) zvezan deljen referenčni okvir in prostorska umeščenost v okolje, ki določa možno dogajanje in zmožnost njegove interpretacije tako pri občinstvu kot izvajalcih. Tako vzpostavljeno polje analize omogoča vpogled v *sensu comune* in kulturne afekte, ki jih nastop sproža vseh udeleženi. Uokvirjenost se nujno povezuje s procesi in vsebino širših družbenih transformacij, zaradi česar analiza deluje hkrati tudi v polju produkcijske ravni stand up-a. Pri tem kot teoretska opora služijo tako področje uprizoritvenih študij in antropoloških raziskav humorja, materialistične analize kulturnega polja ter teorije ideologije.

V slovenskem prostoru so v stand up-u prisotne različne tematike, ki osvetljujejo, kateri družbeni elementi in kako so ti kodirani v tem okolju v odvisnosti od konteksta uprizarjanja. Gre za partikularno in okolju prilagojeno naslavljanje občin (npr. seksualnost), globalno popularnih (npr. identiteta) ali okolju specifičnih tem (npr. Jugoslavija), pri čemer izstopajo lokalpatriotske, etnične, jezikovne in identitetne teme, na delo in razredni položaj ter spol vezane teme, teme o generacijskih razlikah, medosebnih odnosih, aktualnih tematikah in zimzelene šale (npr. o policajih). Svoje izkušnje nastopajoči umeščajo v čas in prostor, tako da priključijo določene elemente preteklosti in prostora, dešifriranje česar je delo občinstva, ki na ta način aktivno prisostvuje v sedanjenju preteklosti in srečanju mnogovrstnosti. Analiza vsebine in načina šaljenja v tržno usmerjeni dejavnosti stand up komedije v slovenskem prostoru omogoča motrenje pozicioniranosti v odnosu do dela(vstva), materialnih pogojev dela in življenja, odnos do sistemskih sprememb in umeščanje lastne (spolne, generacijske, etnične, religijske ...) identitete. Disertacija se tako posveča procesom vzpostavljanja, vzdrževanja in preobrazb družbenih struktur preko analize vzpostavljanja skupnega okvira razumevanja sedanjih in preteklih individualnih izkušenj, ki so tekom uprizoritve spremenjene v javne, v posebnem družbenem okolju šaljenja. Zapisano drugače, ključna enota analize bosta (1) v sodelovanju (publike, nastopajočih in konteksta) nastajajoča in poustvarjena s preteklostjo in pozicioniranostjo zvezana skupna razumevanja, razlage in delovanje v svetu ter (2) sama družbena situacija z lastnimi pogoji delovanja in omejitve znotraj katere se to dogaja. Iz tega izhajata osrednji raziskovalni vprašanji disertacije in težnja k ugotovitvi narave njune sopovezanosti na podlagi terenske raziskave. Prvo se ukvarja s procesom tvorjenja skupnega okvira razumevanja: *čemu se smejimo?* Sprašuje torej po vsebini deljenega konteksta v uprizoritvi, načinih artikulacije osebnih izkušenj v javno razumljivo pripoved in rezoniranju ter odmevih nastopa pri občinstvu. Drugo vprašanje pristopa iz obratne smeri: *kako stand up komedija izpogaja prostor šaljenja?* Skozi raziskavo konkretnih materialnih pogojev se tako poskuša približati sami formi stand up komedije, njeni umeščenosti v kulturno sfero, pozicioniranosti v njej delujočih kulturnih delavcev, da bi lahko podali odgovor pod kakšnimi pogoji se konkretno izvaja stand-up ter kako se to izkazuje v prezentirani vsebini (ki se na te vidike nemalokrat referira). Namesto zapadanja v lažno opozicijo vplivov »od zgoraj« / »od spodaj« raziskava odkriva, kako se glavni niti vprašanj med seboj prepletata, cefrata in vozata, torej kako v konkretni situaciji nastajata tako materialna podlaga sveta kot njena razlaga.

Empirična raziskava bo potekala v obliki etnografskega terenskega dela z obiskom stand up predstav po Sloveniji v različnih kontekstih izvajanja (javni dogodki, zasebna praznovanja, nastopi v podjetjih ...), ogledom in analizo dostopnih zvočno-vizualnih posnetkov uprizoritev, pogovori in intervjuji z izvajalci ter občinstvom, zgodovinskim pregledom nastanka stand-up komedije v Sloveniji in analizo materialnih pogojev dela (pravno-formalni statusi izvajalcev, financiranje,

infrastruktura). Rezultati bodo osvetlili konkretne politično-ekonomske in kulturne pogoje znotraj katerih delujoči v stand-upu umeščajo (lastno oziroma družinsko) izkušnjo v čas in prostor, kakšna vsebina nastane na tej podlagi in kako jo soustvarja občinstvo v konkretnih uprizoritvah stand-up komedije v Sloveniji. Na podlagi etnografskega dela se bodo razkrili pogosti komični tropi, ki bodo usmerili raziskavo glede na izraženo preokupacijo z določenimi tematikami in njihovim odzvanjanjem v kontekstu stand-up komedije. Izvirni znanstveni doprinos bo odkrivanje plasti skupnega kontekstualiziranja, tako da bo ubeseden proces artikuliranja lastne pozicioniranosti v javno sfero nastopajočih, na ravni občinstva pa analizirano prepoznanje skupnega konteksta in njegovo pripoznanje z afektivnim odzivom znotraj konkretne in regulirane družbene situacije. Materialistično motrenje kulturne produkcije stand-up komedije bo prikazalo njene razsežnosti, ki prečijo politično, ekonomsko, pravno, ideološko in vsakodnevno, na ta način pa bo v disertaciji prikazana prepletenost delovanja akterk in produktov njihovega kognitivnega dela s sistemom, katerega del so. Posebna pozornost bo posvečena transformacijam dela (v kulturi) in materialnim pogojem ter če in kako to odzvanja znotraj stand up komedije. Razumevanje teh procesov kot sopogojenih, ne pa tudi sistemsko determiniranih, bo sodelujoče v teh praksah postavilo na drseče polje med lastno avtonomno aktivnostjo in omejitvami, s katerimi se soočajo. Na ta način se raziskava ne reducira na vsebino uprizoritev ali konfliktov in pogajanj, temveč odstira same možnosti delovanja in mišljenja v razumevanju lastnih in kolektivnih izkušenj.

Ana Reberc